grafia românească de specialitate, el fiind un instrument de lucru indispensabil pentru editarea şi adnotarea textelor vechi româneşti, dar şi un bun început pentru orice cercetare de sintaxă veche românească şi nu numai.

MIHAELA SECRIERU
Academia Română
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”
Facultatea de Litere
Iaşi, Bd. Carol I, 11
msecrieru@yahoo.com

MIHAELA MUNTEANU SISERMAN, *Nume şi simţuri: corespondenţe semantice în configuraţii denominative*, Cluj-Napoca, Editura Mega, Editura Argonaut, 2015, 255 p. + *Index auctorum et siglorum* + *Index nominum et rerum*.

Alcătuită dintr-o suită de studii publicate (între 2011 şi 2016) în reviste şi volume de specialitate, apărute în ţară sau în afara ei (vezi precizări în *Introducere*, p. 10–12), cartea este rezultatul interesului manifestat de Mihaela Munteanu Siserman, în ultimii ani, pentru domeniul *onomasticii*. În deplină consonanţă cu tendinţele recente din cercetarea onomastică, autoarea s-a orientat preponderent spre *zonele neconvenţionale*[1] ale acesteia; în mod necesar, extinderea ariei de investigaţie s-a produs printr-o semnificativă *deschidere semiotică* (semantică referenţială, pragmatică) şi *interdisciplinară* (perspectivă socio-culturală).

O anume predispoziţie spre o funcţionare „antagonică” a numelor date *obiectelor* – în sensul cel mai larg al acestui termen – creează posibilitatea schimbărilor de *statut al denumirilor* pe parcursul evoluţiei lor în spaţiul comunităţilor socio- şi etnolingvistice; astfel, un *nume* – iniţial – *propriu* apare utilizat, la un moment dat, ca *nume comun*, iar acesta din urmă poate dobândi, în anumite circumstanţe, valenţe semantice specifice numelui propriu.

Studiile din volumul Mihaelei Munteanu Siserman ilustrează cele două virtualităţi funcţionale, grupate în patru capitole, sub genericele de: I. *Nume proprii vs nume comune*, II. *Onomastică senzorială*, III. *Onomastică frazeologică* şi IV. *Antroponimie diacronică*; sunt urmărite şi organizate o seamă de „configuraţii denominative” în care numele propriu este mai mult sau mai puţin implicat prin trăsături semantice sau aspecte structurale diverse.

Titlurile a numeroase secţiuni din sumarul cărţii avertizează cititorul despre varietatea „obiectelor” ale căror denumiri urmează să fie examinate: nume proprii de *parfumuri* (NPP), de *preparate culinare* (GAN), de *vinuri* şi *soiuri de struguri româneşti*, nume de *emisiuni* din spaţiul media românesc, denumiri ale *monedelor* naţionale, ale unor termeni din *nomenclatorul medical* şi, în fine, *supranumele* unor voievozi şi domnitori din Evul Mediu românesc.

Multitudinea „decupajelor” obiectuale/materiale a fost supusă unei laborioase operaţiuni de inventariere şi categorizare a „structurilor denominative” (cuvinte sau forme lingvistice mai com-

[1] La Facultatea de Litere din Baia Mare, s-a constituit şi funcţionează (începând cu anul 2010) *Centrul de Onomastică*, iniţiat şi coordonat de prof. univ. dr. habil. Oliviu Felecan. Alături de cercetătorii formaţi: prof. univ. dr. habil. Daiana Felecan şi conf. univ dr. Mihaela Munteanu Siserman, ca membri ai Centrului de Onomastică, mai participă şi cercetători în formare, masteranzi şi doctoranzi. Două dintre volumele publicate: *Unconventional Anthroponyms: Formation Patterns and Discursive Function* (eds. O. Felecan and D. Felecan), Cambridge Scolars Publishing, 2014, şi *Name and Naming. Proceedings of the Third International Conference on Onomastics. Conventional/Unconventional in Onomastics*, ed. Oliviu Felecan), Cluj-Napoca, Editura Mega, Editura Argonaut, 2015, sunt consacrate tocmai zonelor neconvenţionale ale onomasticii.

BDD-R250 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 10:54:21 UTC)

plexe) aferente fiecărei teme. În demersul său, autoarea a recurs la informaţii extrase din surse bibliografice „tradiţionale” şi din internet – totdeauna menţionate riguros – precum şi la un corpus (de nume, expresii şi secvenţe) alcătuit prin efort propriu.

Secţiunile capitolului întâi, intitulate „Despre câteva clase lexico-semantice de nume proprii devenite nume comune” (cf. p. 22–40) şi „Comportament morfosintactic şi funcţie discursivă în cazul numelor proprii cu/fără determinanţi” (cf. p. 41–66), aduc în peisajul cărţii nota sa mai pronunţat teoretică; este spaţiul în care Mihaela Munteanu Siserman, autoarea unui remarcabil volum de semantică referenţială textual-discursivă[2], ia în discuţie atât capacitatea *numelui propriu* de a se „metamorfoza” (cf. p. 38–39) în nume comun, cât şi statutul referenţial, structural şi funcţional al acestuia, dezvoltând ideea că „la nivel discursiv, numele propriu poate funcţiona cu diferite valori care ţin, pe de-o parte, de calitatea denominativă, iar pe de alta, de intenţia locutorului, de orizontul său, de modul în care acesta vrea să prezinte referentul” (p. 42).

Esenţiale în delimitarea *principalelor clase* denominative sunt, în viziunea autoarei, trei criterii, concordante cu trei „dimensiuni” în abordarea comprehensivă a faptelor analizate. Este vorba despre: „(i) dimensiunea *semio-lingvistică*” în baza căreia „clasificarea distinge structurile lingvistice în funcţie de care şi prin care acest obiect [denumit printr-un nume propriu – precizarea mea, C.V.] este identificat ca obiect unic” (p. 69); (ii) o dimensiune *pragmatică*, răspunzătoare pentru contractul social dintre un producător/ofertant şi un consumator (potenţial amator al produsului) şi (iii) o dimensiune *socioculturală* pentru situaţiile în care sunt implicate, în procesul interpretării/înţelegerii denumirii produsului, cunoştinţe de ordin cultural, enciclopedic (cf. p. 70).

În configuraţia generală a cărţii, sub genericul *Onomastică senzorială*, sunt examinate succesiv, pe un spaţiu extins (p. 68–204) terminologii care ilustrează, în opinia autoarei, onomastica senzorialului *olfactiv*, a celui *gustativ*, a senzorialului *vizual*, a celui *tactil* şi onomastica senzorialului „*integral*”. Fiecare subsecţiune, dintre cele şapte ale acestui al doilea capitol, se deschide fie prin sumare precizări teoretice, necesare însă şi concludente, fie prin consemnarea unui cadru istoric şi cultural, când specificul corpusului onomastic al denumirilor analizate o cere. Aceste consideraţii preliminare sunt urmate de liste ale denumirilor, expresiilor şi secvenţelor înregistrate şi apoi clasificate, însoţite de comentarii (uneori extinse, alteori mai reduse) incluzând frecvente trimiteri la sigure, probabile ori posibile explicaţii etimologice[3]. Concluziile din finalul studiilor condensează observaţii referitoare la tendinţe în utilizarea denumirilor din fiecare câmp lexical abordat.

Studiul *Numele proprii de parfumuri: o analiză semio-lingvistică* detaliază onomastica senzorialului *olfactiv*; corpusul prelucrat de autoare în vederea clasificării „se bazează pe o listă de 533 de nume de parfumuri”, accesată prin internet „în 6 septembrie 2011” (cf. nota 1, p. 68). Într-o primă etapă, denumirile parfumurilor (NPP) sunt distribuite conform celor trei „dimensiuni” (menţionate mai sus); în interiorul fiecărei clase, termenii sunt apoi reordonaţi după câteva criterii, dintre care semnalez aici:

– *etimologie antroponimică* (*Anne Klein*, *Armani*, *YSL* (Yves Saint Laurent), *Belle de Rauch*, *Capricci* (N. Ricci) etc. (cf. p. 72–73);

– *etimologie toponimică* (*Soir de Paris*, *Bal à Versailles, Nuits indienne*, *English levander*, *New East* etc. (cf. clasa notată 9);

– *parametri pragmatici*, rezultaţi din orientarea interesului spre destinatarul produsului; astfel: *sexul* determină prezenţa *vs* absenţa unei mărci în denumirea parfumului: masculinitate (*Armani pour l'Homme*) *vs* feminitate (*Armani* – fără marcă) etc.;

[2] Cf. *Semantica textului şi problema referinţei nominale*, Cluj-Napoca, Editura Accent, 2006.

[3] În nota 1 de la p. 87–88 sunt **doar** enumerate câteva „nume de referinţă din lingvistica românească privind etimologia” [s.n.– C.V.], preluate dintr-o lucrare recentă (2012) semnată de Petronela Savin, intitulată *Universul din lingură. Despre terminologia alimentară românească*. În acelaşi fel se procedează şi în nota 3, de la p. 229; optând „pentru categoria antroponimică de supranume”, preluată din studiul *Categorii antroponimice: nume, supranume, poreclă* (2010), semnat de Nicolae Felecan, autoarea menţionează **doar** numele unor specialişti din „tradiţia lingvistică antroponimică românească”. Pentru informarea tinerilor cercetători sau cititori de azi, interesaţi de probleme etimologice şi/sau antroponimice, ar fi fost salutar să se adauge nume precum: Lazăr Şăineanu, Al. Rosetti, Al. Graur, D. Macrea etc. sau I.-A. Candrea, Şt. Paşca etc. şi cel puţin titlurile celor mai importante dintre contribuţiile lor în domeniile respective.

BDD-R250 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 10:54:21 UTC)

– o anume *funcţie socială*, când parfumul este considerat „ca accesoriu” şi se asociază unei „ocazii într-un anumit moment al zilei” sau unui „segment social” distinct (cf. p. 77–78); *Dans la Nuit*, *Eau de Sport Lacoste*, *Private Collection*, *Ricci Club* etc.

Pentru multe dintre aceste denumiri, notele de subsol aduc o seamă de informaţii enciclopedice, care clarifică legătura acestora cu antroponimul sau toponimul preluat ori sugerat (vezi, de exemplu, p. 78–79).

Cea de-a zecea subcategorie a clarificării se particularizează atât prin complexitatea şi ingeniozitatea denumirilor, cât şi prin comentariile însoţitoare. Sensul „ascuns” al NPP presupune „un parcurs” inferenţial din partea interpretului; asumându-şi acest rol, autoarea oferă largi explicaţii în care ne deconspiră – cu vădită plăcere – „jocul” denominativ uşor frivol practicat de unii producători de parfumuri (*Voilà pourquoi j'aimais Rosine*, aparţinând Casei Guerlain, dar şi altele) (cf. p. 79–82).

În secţiunea consacrată *gastronimelor* (simbolizate de autoare prin GAN), intitulată *Nume de preparate culinare autohtone în perspectiva globalizării (interpretări onomastice şi socioculturale* (p. 86–113), componenta *onomastică*, dublată în multe cazuri de cea etimologică, se constituie în criteriu determinant pentru diferenţierea claselor şi subclaselor în a căror structură lingvistică sunt identificate fie antroponime sau toponime, fie împrumuturi din diferite limbi (franceză, engleză, italiană, spaniolă, germană, maghiară, turcă).

Denumirile în componenţa cărora figurează antroponime (*Pesmeţi Florina*, *Tort Doboş*, *Pulpe de pui Pelé* etc.) sau toponime (*Rulou à la Minsk*, *Ficat de viţel à la Veneţia* etc.) sunt grupate apoi în funcţie de structura lor morfo-sintactică şi de un anumit conţinut.

Exemplele sunt numeroase, comentariile ample şi interesante, aşa cum se desfăşoară ele şi în cazul *detoponimelor* şi al *deantroponimelor*, când denumiri de locuri sau de persoane, cu funcţie sintactică iniţial atributivă, se substantivizează prin derivare (cu sufixe) şi prin eliminarea termenului regent: *bavareză*, *indiene*, *japoneză*, *napolitană* (deserturi); *parmezan*, *maioneză*, *mucenici* etc.; *jofră*, *madlenă*, *savarină* etc.

Dar unele dintre subclasele stabilite de autoare (cum sunt **3.4.** *GAN metaforice* şi **3.6.** *GAN „pragmatice”*) cuprind termeni care nu prezintă niciun fel de „urme” sau sugestii onomastice; includerea acestora (ca şi a altora) sub genericul *Onomastica senzorialului gustativ* se poate justifica fie prin dezideratul autoarei de a realiza o analiză *taxonomică completă*, fie printr-o (prea) laxă extindere a limitelor *onomasticii*.

În cercetarea *terminologiei medicale* (cf. **II. 5.** *Aspecte lingvistice în onomastica medicală*), Mihaela Munteanu Siserman şi Costel Siserman, propun „o reflecţie de interferenţă, o abordare interdisciplinară a domeniului medical cu cel lingvistic” prin evidenţierea componentei onomastice din structura verbală a denumirilor de „maladii, virusuri, sindroame” (vezi p. 192–193). Această secţiune reflectă, cu claritate, preocuparea constantă de a opta, de fiecare dată, pentru un punct de vedere cât mai apropriat unui anume specific al materiei verbale analizate. Astfel, clasificarea termenilor medicali preconizată în acest studiu „va ţine cont, – subliniază autorii – pe de-o parte, de «apartenenţa» maladiei (bolii) la un sistem/sau aparat[4], iar pe de altă parte, de *configuraţia lingvistică a structurii onomastice*” [subl. mea, C.V.] (cf. p. 195).

Tendinţa de a forţa limitele *onomasticii* este mai pronunţată, mai accentuat vizibilă în secţiunea intitulată *Onomastica senzorialului vizual. Nume de emisiuni din spaţiul media românesc* (p. 151–175); aici majoritatea sintagmelor designative ale emisiunilor TV, grupate în diverse tipuri (informative, documentare, talk-show şi reality-show, divertisment, de sănătate, gastronomice), cu greu ar putea fi acceptate şi tratate dintr-o perspectivă *onomastică*, fie ea şi una neconvenţională, permiţând însă o abordare semio-lingvistică în perimetrul şi cu mijloacele lexico-semanticii. Cu excepţia câtorva denumiri de emisiuni TV în care apar etnonime („România turistică” etc.), crononime („100 de minute” etc.) sau numele realizatorului („La Măruţă” etc.), *numele proprii* (chiar în „accepţiunea lărgită” menţionată de autoare – vezi *infra*) sunt absente, atât direct, cât şi indirect, prin eventuale urme sau sugestii, (de exemplu „Business Club”, „În gura presei”, „Dosarele DNA”, „Schimb de mame”, „Doctorul casei” etc.).

[4] Termenii *sistem* şi *aparat* sunt utilizaţi conform definiţiilor din *DEX*, specifice domeniului medical (cf. nota 11, de la p. 195).

BDD-R250 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 10:54:21 UTC)

Este adevărat că Mihaela Munteanu Siserman avertizează, în câteva rânduri, asupra *opticii actuale* pe care şi-o asumă, precizând că „studiile onomastice din ultimii ani au depăşit aria de investigaţie a antroponimiei şi toponimiei (subramuri onomastice deja «clasicizate») şi au adus în discuţie domenii aparent incompatibile cu o abordare din perspectiva filologică şi cu mijloace de analiză lingvistică" 1 (p. 190) şi că „vom utiliza conceptul de *nume propriu* [subl. a.] în accepţiune lărgită, clasa designativă acoperind atât onomastica deja clasicizată (antroponime, toponime cu subclasele lor semantice), cât şi etnonime, crononime, nume de sărbători, «cromonime» (nume de culori)" (p. 207–208).

Aceste consideraţii, altele legate de condiţia de unicitate a obiectului denumit de numele propriu, precum şi o seamă de subclase menţionate în corpul cărţii pot provoca, la o privire mai atentă, anumite nedumeriri sau semne de întrebare în privinţa statutului *numelui propriu* şi, consecutiv, a *onomasticii.*

- Din perspectiva noii orientări – denumită *onomastică neconvenţională* –, conceptul de *nume propriu* nu riscă, oare, să fie golit de esenţa lui, de trăsătura lui fundamentală, *unicitatea obiectului desemnat*, condiţie pusă în oricare dintre teoriile semantice (lingvistice, logice, filosofice)?
- Prin această „golire" de semnificaţie nu se ajunge, inevitabil, la anularea distincţiei dintre *numele propriu* şi *cel comun*?
- În această alternativă, *onomastica*, pierzându-şi *obiectul de studiu*, domeniul său specific, nu devine, printr-o totală suprapunere, coincidentă cu mai vechea teorie a „câmpurilor semantice" sau cu studiul, destul de frecvent, al terminologiilor, al nomenclatoarelor de orice fel?

Dacă însă i se conservă obiectul, atunci se poate vorbi despre un *subdomeniu* sau despre *o componentă onomastică* (rezultat al unei riguroase delimitări) în perimetrul teoriei denominării din cadrul mai larg al cercetărilor de lexicologie şi semantică de orientare semiolingvistică.

Volumul Mihaelei Munteanu Siserman conţine câteva studii remarcabile pentru o asemenea abordare. Celui dintâi capitol (semnalat la începutul acestui comentariu), cu cele două secţiuni ale sale, îi corespund, în finalul cărţii, capitolele: III. *Repere onomastice în structuri fixe româneşti. Perspective sociolingvistice şi culturale* (p. 207–224) şi IV. *Supranume ale conducătorilor (voievozilor, domnitorilor) din Evul Mediu românesc* (p. 226–246); împreună, acestea sunt expresia unor elaborări deplin şi justificat înscrise în *domeniul onomasticii*, demonstrând că există încă „zone" ce pot şi trebuie să fie investigate acum printr-o optică mai puţin rigidă, cu condiţia însă de a nu altera conţinutul specific al conceptului-cheie, *numele propriu.*

Aş remarca, de pildă, tabelul (cf. p. 210–211) care ilustrează corespondenţa, aproape totală, dintre unele *structuri fixe* (frazeologisme) din limba română şi echivalentele lor din franceză, italiană, engleză şi germană (unul dintre exemple este „călcâiul lui Ahile" şi „*le talon d'Achille*", „*il tallone di Achille*", „*Achille's heel*", „*Achillesferse*" (p. 210) sau „caracterul universal" al unora dintre structurile fixe cu referinţe de provenienţă mitologică sau biblică („a trece Rubiconul", fr. „*franchir Rubicon*"; „a fi pâinea lui Dumnezeu", fr. „*c'est le pain du bon Dieu*" etc., cf. p. 211).

Studiul consacrat *supranumelor* de voievozi şi domnitori români din perioada Evului Mediu pune în faţa cititorului un inventar bogat (şi „deschis" – spune autoarea) de porecle; pentru a oferi o explicaţie fiecărei *denominări „suplimentare"*, este schiţat, mai întâi, contextul istoric al momentului şi spaţiul de incidenţă, completate apoi, pentru fiecare caz în parte, cu informaţii semantice, psiholingvistice şi/sau sociolingvistice, menite să dezvăluie motivele onomaturgului („fie nobilimea vremii, fie diferitele tabere adverse") de a adăuga numelui (*Ştefan*, *Mircea*, *Alexandru*, *Vlad* şi altele) o anumită poreclă. Supranumele analizate sunt repartizate în 11 „categorii semantice", precum: „Etnie" (Petru ***Cazacul***, Iancu ***Sasul*** etc., p. 236), „Trăsături de caracter" (Mihai ***Viteazul***, Alexandrul ***cel Bun*** etc., p. 237), „Vârsta" (Petru ***cel Tânăr***, Mircea ***cel Bătrân***, p. 237–238), „Religie, credinţă" (Ştefan ***cel Sfânt***, Mihnea ***Turcitul,*** p. 238–239), „Meserii", „Cutume alimentare", „Aspect fizic dezagreabil, infirmităţi, diferite afecţiuni" etc. (p. 240–244).

Organizând şi aprofundând numeroase date obţinute printr-o fundamentată şi amplă documentare, Mihaela Munteanu Siserman nu lasă nemenţionate referinţele bibliografice utilizate, la care trimite cu exactitate şi fără omisiuni.

Pe parcursul celor 246 de pagini ale studiilor, 250 de *note de subsol* acompaniază textul. Prin calitatea lor, acestea au un rol remarcabil, amplificând conţinutul expunerii propriu-zise şi lăsând să se

BDD-R250 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 10:54:21 UTC)

întrevadă nu doar aspiraţia, ci şi capacitatea autoarei de a înscrie informaţiile transmise într-un orizont istoric şi cultural cât mai larg şi concludent, printr-o veritabilă strategie a contextualizării faptelor de vorbire.

Comentariile bogate, de natură filologică, lingvistică şi semiotică, ce însoţesc, de fiecare dată, denumirile repertoriate şi analizate, pot furniza informaţii de interes pentru specialist, dar se pot constitui şi în surse captivante pentru amatorul de „curiozităţi" etimologice şi „corespondenţe semantice în configuraţii denominative".

CARMEN VLAD
Universitatea Babeş-Bolyai
Facultatea de Litere
Cluj-Napoca, str. Horia, 31
carmenvld@yahoo.com

TEODOR OANCĂ, *Microsisteme antroponimice româneşti*, Editura Grafix, Craiova, 2016, 172 p.

Volumul semnat de Teodor Oancă, *Microsisteme antroponimice româneşti*, prezintă o structură diversă, analizând în cele patru secţiuni, precedate de *Introducere*, *Bibliografie*, *Sigle pentru regiuni* şi *Sigle pentru judeţe*, nume de familie provenite de la nume de funcţii publice din Evul Mediu românesc, nume de familie provenite de la nume de funcţii publice din epoca modernă, nume de familie provenite de la nume de meserii şi ocupaţii şi sensul figurat al unor apelative devenite nume de familie. În cadrul celei din urmă secţiuni, autorul discută numele de familie provenite de la: nume de păsări şi animale domestice, nume de fiinţe sălbatice, nume de peşti, nume de plante şi apelative care aparţin terminologiei vinului.

Introducerea cărţii nu este o simplă expunere a conţinutului volumului, ci ne oferă o privire de ansamblu asupra originii, structurii şi evoluţiei numelui de familie în societatea românească în ultimele două secole. Sunt menţionate aici modul de constituire a sistemului antroponimic popular, sistem pus în evidenţă de catagrafiile din Moldova şi Ţara Românească, obligativitatea numelui de familie impusă în Transilvania la sfârşitul secolului al XVIII-lea, în urma dispoziţiei date de împăratul Iosif al II-lea, consacrarea conceptului de nume de familie prin legea asupra numelui din 1895. Persoanele care au optat, în baza acestei legi, pentru un nume de familie au acceptat să poarte numele personal al tatălui sau al mamei. Pe lângă aceste nume de familie, Teodor Oancă subliniază că mai exista *numele complementar*, acesta fiind un „nume comun din vocabularul activ al limbii din secolul al XIX-lea" (p. 9). Nu sunt neglijate nici problemele legate de numele de familie derivate cu sufixul *-ar*, redat în scris *-ari*, *-ariu* (*Cojocari – Cojocariu*, *Rotari – Rotariu* etc.), sau de interpretarea lui *-u* final (*Cojocaru*, *Rotaru*).

În ceea ce priveşte statutul lui *-u* final din nume de familie precum *Cojocaru*, *Olaru*, *Rotaru* etc., autorul consideră că am avea de-a face cu un „sufix antroponimic, ca şi în cazul numelor de familie care provin din apelative terminate în consoană: *bălos – Bălosu*, *lăcătuş – Lăcătuşu*, *maior – Maioru* [...]. Sufixul antroponimic moţional *-u* are corespondent în sufixul antroponimic *-a*, care derivă nume masculine pentru a forma nume feminine" (p. 12). Argumentul autorului este de natură morfosintactică: numele de familie, care provin dintr-un apelativ cu formă de masculin, sunt, pe de-o parte, articulate la cazurile genitiv şi dativ cu articol hotărât proclitic (*lui Cojocaru*, *lui Olaru*, *lui Rotaru* etc.), iar, pe de altă parte, nu pot fi dublu articulate la cazurile genitiv şi dativ (p. 12). Raţionamentul propus credem că nu este justificat, întrucât se flexionează cu articol proclitic substantivul propriu în calitate de nume de

BDD-R250 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 10:54:21 UTC)